

SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE OF SASA

LEXICOLOGY AND LEXICOGRAPHY
IN THE LIGHT OF CONTEMPORARY
APPROACHES

A collection of papers

Edited by:

Stana Ristić, PhD, scientific advisor

Ivana Lazić Konjik, PhD, research associate

Nenad Ivanović, PhD, research associate

Belgrade, 2016

ISBN 978-86-82873-??-?

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЛЕКСИКОЛОГИЈА И ЛЕКСИКОГРАФИЈА У СВЕТЛУ САВРЕМЕНИХ ПРИСТУПА

Зборник научних радова

Уредништво:

др Стана Ристић, научни саветник
др Ивана Лазић Коњик, научни сарадник
др Ненад Ивановић, научни сарадник

Београд, 2016

Бојана С. МИЛОСАВЉЕВИЋ
Учитељски факултет Универзитета у Београду
bojmilosav@ptt.rs

ОД ПОТРЕБЕ ДО МОГУЋНОСТИ ИЗРАДЕ РЕЧНИКА ГОВОРНЕ ЕТИКЕЦИЈЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ*

У раду се говори о научној и о практичној потреби постојања речника говорне етикеције у српском језику, као и о могућностима његове израде. Приказује се теоријско-методолошка основа на којој би се концепцијски могао израдити један такав будући речник за који се овде залажемо.

Кључне речи: речник говорне етикеције, дескриптивни речник, српски језик

Тема „Лексикологија и лексикографија у светлу савремених приступа“ без сумње захтева констатацију да су у историји српске савремене лексикографије четири најважнија лексикографска остварења: Вуков *Српски рјечник*, *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, са чијом израдом се стигло до 19. тома, шестотомни *Речник српскохрватског књижевног језика* Матице српске–Матице хрватске и једнотомни *Речник српског језика* Матице српске. Међутим, мора се констатовати и то да наведена лексикографска остварења не задовољавају све теоријске и практичне потребе савремене лексикографије.

Наиме, у поређењу са другим језичким срединама, српска лексикографија прилично заостаје у многоме. Заостаје не само по

---

* Рад је настао у оквиру пројекта Института за српски језик САНУ бр. 178009 *Лингвистичка исцрпљивања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који у целини финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије.

темпу и по начину израђивања речника него и по броју и по типовима дескриптивних и двојезичних речника. Можемо се углавном похвалити дијалекатским речницима српскога језика, чија бројност, с једне стране, показује да је дијалекатска лексикографија у историји српске лексикографије доста дубоко укореењена и разграната (Толстој 1984: 181), а с друге стране, да је српска лексикографија данас у свом фундаменталном делу задржала све карактеристике традиционалне лексикографије (Ристић 2006: 101), где под традиционалним подразумевамо пре свега начин формирања и обраде корпуса, као и начин његовог представљања.

Јача страна традиционалног у лексикографији је та што се на јаким темељима утврђене концепције израде речника доприноси очувању њеног континуитета у теоријско-методолошком смислу. Слабија страна је та што се из тако већ утврђеног и чврстог теоријско-методолошког оквира тешко може изаћи и упустити се у лексикографске подухвате засноване на новим, савременим научним знањима и технолошким достигнућима којима се задовољавају потребе данашњице.

У језику се „потребе данашњице“ одражавају као савремене комуникацијске потребе говорника српског језика. Медији, маркетиншке компаније, нове технологије неопазнице су створиле бројне фиктивне потребе међу које свакако спадају оне за комуницирањем у свакој пригоди (Багић 2004) – на пример, како написати захтев, молбу, мотивационо писмо, имејл, како ословити свештеника, амбасадора, особу женског пола, асистента, како завршити писмо, који је бонтон на интернету (за писање имејла), који је пословни бонтон, како се захвалити одређеној особи, како честитати одређене значајне догађаје, како изјавити саучешће итд. Дакле, у времену „неограничене комуникације“ (Багић 2004), односно у времену у коме се на различите облике комуницирања много више него икада троши и време и енергија и новац сасвим је јасно да је потреба за познавањем устаљених језичких јединица, дискурсних форми које се у комуникацији не стварају него само репродукују у готовом облику и употребљавају у типизираним ситуацијама више него прека.

Те устаљене језичке јединице, односно устаљене дискурсне форме јесу форме говорне етикеције и представљају специфичан слој лексичког система, као и језичког система уопште. Потребу за њиховом дескрипцијом – граматичком и прагматичком, као и потребу за прескрипцијом, препознале су и теоријска и примењена наука о језику. Приличан је број научних студија, компаративних махом, које се баве формама говорне етикеције у српском језику, говорним чиновима у домену језичке учтивости, као и комуникативним понашањем уопште. С

друге стране, велик је број и приручника и књига научно-популарног карактера који се баве овом темом – у првом реду, ту су књиге лепих манира, бонтона и пословне комуникације. Но, не заборавимо споменути да се у последње време све више оснивају и школе за овладавање говорним вештинама (пре свега за потребе медија). А колико је познавање правила комуникативног понашања важно како у пракси тако и у теорији говори и чињеница да се реторика, наука о говорништву – о лепом и убедљивом говорењу, изражавању изучавала још од антике.

Све ово недвосмислено указује на то да српској лексикографији недостаје, између осталог, и речник говорне етикеције. То што међу речницима српског језика још увек нема овог речника, као ни других речника за специјалне намене, можемо правдати чињеницом да је „лексикографија ... конзервативна дисциплина, у којој се промене, како на плану теорије тако и на плану праксе, догађају релативно споро и тешко“ (Прћић 2002: 331). Разлог је и тај што лексикографија има селективан приступ према језичком материјалу, одређене језичке појаве се налазе у превирању, па, док се тај процес не заврши и норма не изнесе последњу реч, лексикографи се не усуђују да их уносе у речнике.

Један од искорака из оваквог тренутног стања у свету српске лексикографије можемо направити бар разговором о могућностима израде једног будућег речника говорне етикеције, као и планирањем његове израде у догледној будућности.

Као полазиште у овом будућем лексикографском подухвату послужили би нам лингвистички и лексикографски описи појединих видова говорне етикеције који су у оквиру наших научних истраживања представљени монографски или у виду научног чланка (в. Милосављевић 2007 и 2008). Од великог значаја била би и научно-теоријска истраживања других аутора како домаћих тако и страних. Посебну улогу у изради речника сигурно би имала слична лексикографска остварења у другим лексикографским срединама, у првом реду у руској и англосаксонској. Овом приликом цитираћемо и нашег великог лексикографа Митра Пешикана онако како га је цитирала и А. Пејановић: „Наши будући лексикографски подухвати биће утолико успјешнији ако при њиховом програмирању будемо имали у виду достигнућа и искуства развијених лексикографских школа, нарочито тамо гдје су програми већ обухватили приручнике чија израда нас тек очекује“ (Пешикан 1970: 86¹, према Пејановић 2012: 89).

¹ Пешикан М. 1970, „Руска лексикографија и рјечници наших писаца“. У: *Сйоне* 4, 86.

Но, изнад свега, израда речника говорне етикеције у српском језику не може се замислити без консултовања наших најзначајнијих дескриптивних речника – Речника, шестотомног Речника МС, затим фразеолошких речника, али и других једнојезичних и двојезичних речника различитог типа. Раније истраживање о представљању форми говорне етикеције у дескриптивним речницима српског језика показало је „да се у нашим дескриптивним речницима форме говорне етикеције углавном доследно представљају и на начин који је усклађен са карактером дескриптивних речника“ (Милосављевић 2008: 149), као и то да је „лексикографски метајезик српске дескриптивне лексикографије, иако заснован на традиционалној граматици и лексикографији, у доброј мери изграђен и установљен за системско представљање лексичког система српског језика у домену говорне етикеције“ (Милосављевић 2008: 149). У том смислу, можемо рећи да досадашња наша лексикографска дела представљају солидну основу за израду речника говорне етикеције јер могу послужити и као контролни корпус, али и као инструмент у обликовању речничких дефиниција.

А о каквом речнику говорне етикеције говоримо када је у питању његова лингвистичка концепција?

Када се говори о лингвистичкој концепцији било ког речника, имају се у виду критеријуми према којима се речници иначе одређују, а то су карактер података који се обрађују у речничком чланку, временска перспектива речника, обим грађе, начин представљања лексикографских јединица (одредница), њихова организација, затим циљ описа и др. Ми се у овом представљању речника говорне етикеције углавном држимо одређења речника према критеријумима о којима је писао Л. Згуста (1991: 190–210). Па да кренемо редом.

Према карактеру података који се обрађују у речничком чланку, речници могу бити енциклопедијски и језички (лингвистички). Енциклопедијски речници се баве денотатима лексичких јединица, дајући податке о ванјезичком свету, док се језички (лингвистички) речници баве језиком, тј. лексичким јединицама језика, њиховим значењима, облицима, употребом и сл. Према овом критеријуму, речник говорне етикеције требало би у начелу да буде лингвистички речник, да обрађује лексику и фразеологију из домена говорне етикеције. Али треба напоменути, и имати у виду при изради овог речника, а и било ког другог, да, иако се у теоријском смислу сасвим јасно енциклопедијски речници раздвајају од језичких, пракса показује да се у многим језичким речницима могу изнаћи елементи енциклопедијског карактера. Неки од тих енциклопедијских елемената су, како Згуста каже, незаобилазни,

а неке састављач речника из одређених разлога сам уноси (Згуста 1991: 190).

За пример енциклопедијског приручника у области етикеције навешћемо књигу *Етикет* аутора Емили Пост, објављену 1922. године у Њујорку. Књига описује комуникативно понашање Американаца тога времена, представљајући и прописујући правила лепог понашања, односно правила друштвено прихватљивог опхођења у различитим ситуацијама – на венчањима, на крштењима, на сахранама, на свечаним вечерама, на баловима, код куће, на путовањима и др. Описом су обухваћена и вербална и невербална понашања (нпр. прописује се начин облачења за одређене догађаје). Књига је васпитног карактера будући да на прескриптиван начин говори о томе како се у друштву треба непознатима представљати, како се са другима упознавати, поздрављати, како водити разговоре, како употребљавати поједине речи, форме, односно како их изговарати, како упућивати другима позиве за одређене догађаје, како их прихватати, како их одбијати и др.

Ова књига, иако није речничког типа, може бити врло корисна у изради речника говорне етикеције у српском језику. Својом садржином може утицати на тематску организацију речника, на одабир одредница, као и на елементе важне у опису употребе одређене форме учтивости.

За пример језичког речника из области говорне етикеције навешћемо *Речник руске говорне етикеције* А. Г. Балакаја (Балакај 1999). Он би свакако могао имати најутицајнију улогу у изради нашег речника говорне етикеције. Садржи 6000 речи и израза из области учтивног обраћања, међу којима су форме поздрављања, форме обраћања, форме упознавања, молбе, позиви, предлози, савети, захваљивање, извињење, жеље, похвале, комплименти, саучешћа и праштања. Описног је карактера – даје кратку дефиницију, значење учтиве форме указујући на ситуацију типичну за њену употребу. Није строго нормативан, али се препоруке за употребу форми дају наслутити из самог описа значења форме учтивости и из назначене сфере њене употребе. Речник је богато илустрован примерима из књижевности, народних говора и говора свакодневне комуникације.

Наравно, ове две књиге нису једине које би биле сврсисходне у планирању и у изради речника говорне етикеције у српском језику. Нису једине, али су својим статусом у научној литератури незаобилазне када се говори о лексикографији и о етикецији, као и о комуникативном понашању уопште.

Према временској перспективи, речници се деле на дијахронијске и синхронијске. Дијахронијски речници – историјски и етимолошки –

представљају историју, ток развоја речи, и у погледу облика и у погледу значења. Историјски речници наводе промене које настају током тог развоја, а етимолошки откривају порекло речи. За корпус и једни други користе грађу прошлих епоха. Синхронијски речници пак описују лексички фонд једног језика на одређеном ступњу његовог развоја. Згуста напомиње да појам „синхронијски“ није синониман са „савремени“. „Свака епоха у развоју језика може бар идеално, да се обрађује синхронијски“ (Згуста 1991: 193). А друго, за израду речника увек је потребно одређено време, тако да је „појам ’синхронијског’ рјечника веома релативан“ (Згуста 1991: 194). Но, без обзира на релативност појма синхронијског речника, речник говорне етикеције би морао бити такав – да пописује и описује форме говорне етикеције у савременом српском језику, где се под савременим језиком подразумева језик од Вука. У вези с тим, наводимо и запажање једне ауторке која, испитујући ословљавање у Његошевој преписци, каже следеће: „По правилу се форме ословљавања разматрају на синхронном плану. Дијахронија је ретко бивала база из које је овакав инвентар узиман за основу анализе“ (Марковић 2015: 13)². Међутим, све ово речено не искључује и могућност израде неког дијахронијског речника који би представљао говорну етикецију развојно, по етапама, налазећи одређеним формама порекло у језику итд.

Ипак, не можемо да не приметимо да се и у свету и код нас учтивост и говорна етикеција најчешће посматрају контрастивно, односно

² Ословљавањем се из историјског угла баве и следећи радови: Кашић Ј. 1987, „Неке појаве у вези са ословљавањем (на материјалу Вуковог *Српског речника*)“, У: *Трагом Вукове речи*, Матица српска: Нови Сад, 200–206. Јовановић Симић Ј. 2012, „Облици ословљавања у Вуковој преписци (једно поглавље из историје српског језика епистолярног стила)“, У: 42. *Научни сасијанак славистија у Вукове дане, Интиралингвистички и експиралингвистички чиниоци у формирању и развоју српског стандардног језика*, 42/1, Београд, 407–417. Марковић Ј. 1997, „Функција и облици ословљавања у ’Зони Замфировој’“, У: Н. Богдановић (ур.) 1997, *Књижевност дело Стевана Сремца – ново читање, Лингвистичка секција*, Зборник радова са истоимене научне конференције, Ниш, 85–92; Марковић Ј. 2009, „Ословљавање као последица друштвених кретања“, У: М. Ковачевић (ур.) 2009, *Српски језик у ујошреби*, Зборник радова са научног скупа „Српски језик, књижевност и уметност“, Крагујевац, 117–123; Марковић, Ј. 2012 „Облици ословљавања у Животу и прикљученијима Доситеја Обрадовића“, У: С. Бугарски, Љ. Степанов (ур.) 2012, *Државотворна идеја тројице српских великана: грофа Ворћа Бранковића, Доситеја Обрадовића и Саве Текелије*, Зборник радова са међународног научног скупа, Темишвар, 11–12. новембра 2011, Савез Срба у Румунији, Темишвар, 125–134.

компаративно, обично на материјалу два језика³. Стога је и разумљиво да постоји и потреба за израдом неког двојезичног или вишејезичног речника говорне етикеције. Чињеница је пак да такви речници пре свега проистичу из једнојезичних речника, па је, гледано и с те стране, потреба за једнојезичним речником говорне етикеције у српском језику још оправданија.

Према обиму грађе, најидеалније би било да се уради исцрпан, потпун списак форми говорне етикеције, дакле, да је речник тезурусног типа, али је то изузетно велик подухват. Потребан је тимски рад, дугорочан рад, дуга припрема, израда итд. Из тог разлога треба радити у фазама, тематски обрађивати поједине сфере људске делатности, и настојати да се што исцрпније представе појединачно њихови најрепрезентативнији облици, манифестације, као и форме говорне етикеције које их прате. Главнину речника треба да чини актуелни, савремени, општи лексички фонд стандардног српског језика из домена говорне етикеције, писаног и изговореног, формалног и неформалног стила, с целокупне његове територије и свих тематских жанрова. Форме говорне етикеције својствене одређеним идиомима, на пример, војном језику или језику цркве или језику судства и др. описивале би се само уколико се јављају у општем језику или су релевантне за општи језик. Форме етикеције изразито ускостручне употребе описивале би се у одговарајућим специјализованим терминолошким речницима. На пример, у речник говорне етикеције ушла би форма *дозволите ми рећи*, као форма која се јавља у обраћању формалног стила приликом преузимања речи од саговорника како би се изнео став, мишљење о теми разговора и сл., али не би ушла форма *дозволите ми да одем*, форма обраћања у војном језику којом подређени од надређеног тражи дозволу за одлазак и самим тим за прекид разговора.

Као лексикографске јединице, форме етикеције у речничком чланку требало би представљати према више параметара. Представљати их 1) као граматичке јединице дајући акценат, ознаку морфолошке припадности и опис синтаксичке употребе, 2) као лексичко-семантичке јединице описујући им значење, тј. дефинисати их, 3) као комуникативно-праг-

³ На пример, Личен М. 1987, *Говорни чин директива и њихова језичка реализација у немачком и српскохрватском језику*, Нови Сад: Радови Института за стране језике и књижевност. Поповић Људ. 2000, *Етициоларни дискурс украјинског и српског језика*, Монографија, књ. 89, Београд: Филолошки факултет. Савић, С., Д. Станојевић (ур.). 2011. *Из ризнице мултијезичке Војводине, Ословљавање и поздрављање у савременим језицима националних заједница у Војводини*, Зборник, књ. 8, Нови Сад: Педагошки завод Војводине.

матичке јединице описујући говорне ситуације у којима се јављају и илустровати примерима, 4) као функционално-стилске јединице одређујући их према временској перспективи, распрострањености, сфери и границама употребе – дијалекатска, народна, књишки, разговорна, стандардна итд. Оваквим вишепараметарским описом на индиректан начин би се углавном задовољиле потребе и за дескрипцијом и за прескрипцијом, нормирањем форми говорне етикеције у српском језику. Нормативне оцене типа 'правилно / неправилно', 'тако треба говорити / тако не треба говорити' и др. распознавале би се у елементима лексикографског метајезика. Тако би се, као и у РСАНУ, у речничким дефиницијама код одређених форми говорне етикеције формулацијама типа 'при сусрету', 'при доласку', 'при растанку', 'при обедовању', 'у приснијем обраћању' и сличним формулацијама указивало на околности у којима се одређена форма користи, односно указивало би се на време, тренутак пригодан за њену употребу.⁴

Према распореду лексикографских јединица које се обрађују, речници могу бити азбучни и неазбучни. Ако бисмо се угледали на руски речник говорне етикеције, организација нашег речника форми учтивости сличила би њему. Форме би се, без обзира на тип говорне ситуације у којој се јављају, дефинисале и дале азбучним редом. Након тога био би дат тематски регистар где би се у оквиру подтема форме само азбучним редом пописале и разврстале према говорним ситуацијама у којима се јављају. На пример, форма *нема на чему* – која се у комуникацији и формалног и неформалног стила јавља као одговор на захваљивање а којом говорник умањује или пориче своју заслугу – значењски би се описала код слова Н, а у тематском регистру би се само као форма азбучним редом пописала у оквиру подтеме Одговори на захваљивање. Тематска организација речника нарочито би била подесна ако би се речник радио у етапама, тј. по темама. Иначе, тематски регистар руског речника говорне етикеције обухвата десет већих целина унутар којих је дато више мањих значењски повезаних подтема: 1. Поздрави при сусрету. Отпоздрави. 2. Обраћање, ословљавање и скретање пажње. Одговори на дозивање, обраћање. 3. Упознавање 4. Молба. Позив. Предлагање. Савет. Саглашавање, потврдни одговор на молбу, предлагање. Несаглашавање, приговарање, одбијање. Одговори на приговарање, одбијање. 5. Захваљивање. Одговори на захваљивање. 6. Извињење. Одговори на извињење. 7. Жеље, честитке. Благосиљање. Одговори на жеље, честитке. 8. Комплименти, похвале, одобравања.

⁴ Више о томе в. Милосављевић 2008.

Етикетни епитети. Интензификатори учтивости. Одговори на похвалу, комплимент. 9. Изјаве саучешћа. Саосећање, пружање утехе, бодрење. 10. Опраштање.

Када говоримо о организацији одредница у оквиру речника, треба поменути тешкоће при успостављању одредница. Овај део лексикографског посла захтева посебну анализу и детаљно разматрање нарочито зато што би овај речник, с једне стране, обухватао и једночлане и вишечлане форме, тј. форме веће од једне речи – изразе типа *добар дан*, *лаку ноћ*, *унапред захвалан*, *унапред се захваљујем*, *хвала још једном*, *дугујем захвалност*, *бог ти срећу дао* и др. С друге стране, једночлане форме говорне етикеције могу се јавити на нивоу лексичких јединица, чија се комуникативно-прагматичка значења остварују у одређеном контексту (нпр. поздравна форма *здраво*) и на нивоу граматичких јединица, чија се комуникативно-прагматичка значења остварују у одређеном граматичком облику тих јединица, али и у одређеном контексту (нпр. императивни облик *извини* / *извините*, *опрости* / *опростите*). Према нашем ранијем истраживању (Милосављевић 2008), у дескриптивним речницима српскога језика при представљању форми говорне етикеције нема двоумљења око тога како ће се и у ком делу речничког чланка одређена форма говорне етикеције представити – да ли као посебна одредница (поздрав *здраво*), да ли само као посебно значење у полисемној структури одређене речи (императив *опрости* / *опростите*, код *опростити*) или као израз у посебном делу речничког чланка оне речи која је носилац значења (нпр. *добар дан*, под *дан*). У овом, дакле, делу лексикографске обраде у нашим садашњим дескриптивним речницима утврђени су јасни лексички и граматички принципи који се углавном доследно поштују. У изради речника говорне етикеције пак, као специјалног типа речника, ови принципи лексикографског представљања форми учтивости захтевају детаљну анализу и разраду, и о њима ћемо тек говорити на посебном месту неком другом приликом. Оно што је свакако извесно у овом тренутку јесте то да ћемо с великом поузданошћу користити искуства досадашње лексикографске праксе, како наше тако и руске.

Но, најважније у целој организацији и у планирању израде речника говорне етикеције јесте доступност. Иако ми на крају говоримо о томе, први задатак у писању речника јесте сачинити корпус – скупити језички материјал и направити картотеку. Да би корпус био репрезентативан, требало би да га чине текстови различитих жанрова – између осталог, текстови српске књижевности од Вука до данас, затим мемоаристика, епистоларни текстови пословног и фамилијарног карактера,

народни говор, речници српског језика, као и речници страних језика, фразеолошки и етимолошки речници, приручници и књиге о бонтону и учтивости, аудиозаписи говореног језика, говор радија и телевизије, новински текстови и др.

Тек након ваљано прикупљеног корпуса, уследила би и друга пилотска истраживања којима би се анализирала семантичка структура јединица језичке етикеције, њихове граматичке карактеристике, сфера употребе и комуникативне ситуације, њихов статус у активном и пасивном речнику, затим би се утврдио начин лексикографског описа јединица језичке етикеције у речницима имајући у виду досадашња наша и страна лексикографска остварења. Одредили би се основни параметри и методологија лексикографског описивања јединица говорне етикеције. И на крају, на основу разрађене концепције израдио би се речник говорне етикеције и учтивног понашања – да ли одмах у целини или етапно, по одређеним темама, зависи већим делом од нелингвистичких фактора.

Када буде завршен, речник говорне етикеције у српском језику имаће велики значај – и научни и практични.

Његов научни значај видимо пре свега у томе што ће се пописом и описом форми говорне етикеције употпунити опис савременог српског језика. Затим, српска лексикографија би била богатија за један тип речника специјалне, посебне намене. Добила би један тип лингвокултуролошког речника будући да се учтиво комуникативно понашање као културолошки феномен представља у лексикографској форми. Такав речник могао би служити на различите начине у многим истраживањима различитих лингвистичких дисциплина (нпр. семантичко-прагматичка, лингвокултуролошка, етнографска, етнолингвистичка, социолингвистичка и др.), као и у компаративним, односно контрастивним истраживањима приликом испоређивања комуникативног понашања говорника српског језика и говорника других језика. Ово су, истичемо, само неке од могућности његовог коришћења у лингвистици.

Практични значај речника говорне етикеције у српском језику видимо пре свега у великом кругу његових корисника. То би били ученици, студенти, учитељи, професори, филолози, етнографи, психолози, социолози, културолози и сви остали који се занимају за српски језик и српску културу. Као приручник, нашао би своје место у школама, на факултетима, у многим образовним институцијама за различита професионална усавршавања говорника српског језика, најпре оних који се директно или индиректно баве комуникацијом. А нарочито би био потребан онима

који нису изворни говорници српског језика. Помоћу њега лакше би могли да усклађују своје комуникативно понашање са говорном ситуацијом, јер би тако избегли да превише учтиво обраћање изгледа неискрено и усиљено, а некоришћење одговарајућих форми учтивости као намерно кршење друштвених конвенција (Јанева 1984: 156).

Но, време би, ипак, показало колики је прави значај овог речника. Верујемо да би био много већи него што можемо сада и претпоставити! Чека нас, дакле, велик и мукотрпан посао.

ЛИТЕРАТУРА

- Балакај, А. Г. 2001. *Словарь русского речевого этикета*. Москва: Аст–Пресс.
- Драгићевић, Р. 2014. Ка лингвокултуролошком речнику српског језика. *Међународни научни састајанак слависта у Вукове дане* 44/1. Београд: МСЦ, 247–262.
- Јанева, М. 1984. Учтиви барања во англискиот и македонскиот јазик. У: *Јазичниџе конџајакџи во југословенскаџа заедница*. Скопје: Сојуз на друштвата за примената лингвистика на Југославија / Друштво за применета лингвистика на Македонија, 155–160.
- Марковић, Ј. 2015. Форме ословљавања у Његошевој преписци. *Годишњак Училијског факултета у Врању* 6, 229–242.
- Милосављевић, Б. 2007. *Форме учтивости у српском језику*. Београд: Учитељски факултет.
- Милосављевић, Б. 2008. Лексикографски поступци при представљању форми говорне етикеције у српским дескриптивним речницима. У: *Седми лингвистички скуп „Бошковићеви дани“*. Остојић, Б. (ур.). Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности, 137–151.
- Пејановић, А. 2012. Његошев фразеолошки рјечник (лексикографска концепција). У: *Осми лингвистички скуп „Бошковићеви дани“*. Остојић, Б. (ур.). Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности, 87–94.
- Прћић, Т. 2002. Двојезична лексикографија и енглеско-српски / српско-енглески општи речник: потребе и захтеви новог века. У: *Дескриптивна лексикографија и њене теоријске основе, Међународни научни скуп о лексикографији и лексикологији*. Београд – Нови Сад: САНУ – Институт за српски језик САНУ – Матица српска, 331–342.
- Ристић, С. 2006. *Раслојеност лексике српског језика и лексичка норма*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика, I–XIX*. 1959–2014. Београд: САНУ, Институт за српски језик.
- Толстој, Н. И. 1984. Српскохрватска дијалекатска лексикографија у лингвогеографској перспективи. У: *Лексикографија и лексикологија*. Јерковић, Ј. (ур.). Нови Сад – Београд: Матица српска – Институт за српскохрватски језик, 181–190.

- Bagić, K. 2004. Od figure do kulture – hiperbola. Verbalna šminka za svaku prigodu. U: *Vijenac* 394 <http://www.matica.hr/vijenac/394/Verbalna%C5%A1minka%20za%20svaku%20prigodu/>
- Post, E. 1922. *Etiquette in Society, in Business, in Politics and at Home*. New York: Funk & Wagnalls.
- Zgusta, L. 1991. *Priručnik leksikografije*. Sarajevo: IP Svejtlost, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Bojana S. Milosavljević

THE NEED AND POSSIBILITIES OF WRITING A DICTIONARY OF
SPEECH ETIQUETTE IN SERBIAN LANGUAGE

S u m m a r y

In this article we have spoken about the linguistic need and possibilities of writing a dictionary of speech etiquette in Serbian language. We have presented a theoretical and methodological basis on which to conceptually could create one such a dictionary.